

Media: ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ **Page:** 73,79 **Published at:** 09-06-2024
Author: **Surface:** 1167.03 **Circulation:** 32170
Subjects: cm²

Η ουτοπία της ευρωπαϊκής ιδέας και η πραγματικότητα της ΕΕ

ΔΕΚΑ ΑΙΩΝΕΣ
ΕΝΟΣ ΣΧΕΔΙΟΥ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ
ΩΣ ΤΙΣ ΕΥΡΩΕΚΛΟΓΕΣ

ΣΕΛ. 17

Από την κατακερματισμένη στην ενωμένη Ευρώπη

Η μακρά πορεία μιας ιδέας που εξελίχθηκε τον 20ό αιώνα σε μοναδικό θεσμικό πείραμα, η κρίση και οι προοπτικές του

Του Μάρκου Καρασαρίνη

Ο Ζακ Ντελόρ τη χαρακτήρισε κάποτε «αγνώστου ταυτότητας πολιτικό αντικείμενο». «Μορφή διακυβέρνησης πέραν του έθνους-κράτους», «διεθνές καθεστώς», «συναινετικό κράτος» είναι κάποιοι λιγότερο αμφιλεγόμενοι ορισμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Είτε ωστόσο σταθεί κανείς στο δικτικό σκώλιο του ιστορικού επιτρόπου είτε σε πιο περιγραφικούς χαρακτηρισμούς, οι ρίζες του σχεδίου μιας πολιτειακής μορφής που θα υπερβεί τον κατακερματισμό της Ευρώπης μετρούν μια χιλιετία. Η περιπετειώδης διαδρομή της είναι μια ιστορία συνεχών, αντίθεσων και υπόγειων ρευμάτων που αναδύονται τελικά στην επιφάνεια.

Διαδρομές ιδεών

Για τους αμερικανούς ιστορικούς Μάθιου Γκάμπριελ και Ντέιβιντ Πέρι η μεσαιωνική Ευρώπη είναι πολύ λιγότερο στάσιμη από ό,τι την ήθελε ένα παλαιότερο αφήγημα: *Οι φωτεινοί αιώνες* (εκδ. Πατάκη) από την οικοδόμηση του μουσείου της Γάλλας Πλακιδίας στη Ραβέννα τον 5ο αιώνα ως τη συγγραφή της *Θείας Κομωδίας* από τον Δάντη τον 14ο αιώνα συνιστούν μια διδοική οριζόντια μεταβάσεων. Η ευρωπαϊκή κοινωνία διακρίνεται «από μεγάλο αριθμό αλληλεπικαλυπτόμενων εν μέρει δικτύων επαφής και ανταλλαγής, που δημιουργούν άπειρες δυνατότητες πολιτισμικής διαπερατότητας». Εντός της ιδέας κυκλοφορούν, εμφανίζονται σταδιακά θεσμικές καινοτομίες όπως το πανεπιστήμιο, αναπτύσσονται κόμβοι δημοκρατικών παραδόσεων στις συντεχνίες και τις αστικές κοινότητες. Η ήπειρος που επισκοπούν οι Γκάμπριελ και Πέρι δεν είναι η γνώριμη μας σύγχρονη επικράτεια από τον Ατλαντικό ως τα Ουράλια: η Ισπανία αποτελεί μουσουλμανικό κράτος, ενώ η Ιερουσαλήμ ως κοιτίδα του χριστιανισμού λογίζεται αναπόσπαστο μέρος του νοτιοκτινής χάρτι.

Αν και ανοίκει σε εμάς, το τοπίο αυτό παρέχει ήδη την αίσθηση της κοινότητας που θα αθίσει στη συγκρότηση μιας παράδοσης οκέφνης που προτείνει την εννοποίηση του γεωγραφικού και πολιτικού χώρου. Από το *De Monarchia* του Δάντη τον 14ο αιώνα ως το *Le Grand Dessein* του δούκα ντε Συλί τον 17ο και με πολύ με-

↑ Η αρπαγή της Ευρώπης διά χειρός Ρέμπραντ (1632, Μουσείο Τζ. Πολ Γκέτι, Λος Άντζελες)

γαλύτερη συχνότητα από τα χρόνια του Διαφωτισμού και έπειτα (Φράνκος Μπέικον, αββάς Σεν Πιερ, Ιμάνουελ Καντ, Φρίντριχ φον Γκεντς, Κλονι Ανρι ντε Σεν Σιμόν, Τζουζέπε Μασιόνι, Βίκτωρ Ουγκό) το συγκεκριμένο νήμα διατρέχει την ευρωπαϊκή ιστορία και διαπλέκεται με τις κομβικές της έννοιες: έθνος, κράτος, φυλή, αυτοκρατορία, δικαιο, ταυτότητα. Αντιθετικές του μορφές, όπως η «Ευρωπαϊκή Ομοσπονδιακή Ένωση» του διακεκριμένου γάλλου πολιτικού Αριστίδη Μπριάν ή ο «Grossraum» (μεγάλος χώρος) του φιλοναζιστή πολιτικού θεωρητικού Καρλ Σμιτ στον Μεσοπόλεμο, δεν παύουν να διατυπώνονται στη διάρκεια του ταρραγμένου πρώτου μισού του 20ού αιώνα υποδεικνύοντας τη λανθάνουσα δυναμική του. Το «σχέδιο Μπριάν» εισάγει την έννοια της οικονομικής συνεργασίας η οποία θα αποβεί καθοριστική για το μεταπολεμικό αρχιτεκτόνημα των *Ρομπέρ Σουγιάν, Ζαν Μονέ, Αλιέρο Σπινέλι*, αν και η σύλληψη των «ιδρυτών πατέρων» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρά τις τρέχουσες

ερμηνείες Δεξιάς και Αριστεράς, απέχει από το να είναι αποκλειστικά οικονομική: τόσο το «σχέδιο Σουγιάν» όσο και τα κανονιστικά κείμενα της ΕΕ τονίζουν τις «αρχές της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, της κοινωνικής δικαιοσύνης – που είναι ο τελικός στόχος της οικονομικής προόδου – και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων». Πέρα από την κοινή αγορά και το ευρώ, η «ολόσβια στενότερη ένωση», παρατηρεί ο Αντονι Πάγκντεν αναλύοντας ολόκληρη την παραπάνω πορεία στην πλούσια διανοητική ιστορία *Η επιδίωξη της Ευρώπης* (εκδ. Αλεξάνδρεια), υποδηλώνει ότι αποσκοπεί σε ένα είδος ομοσπονδίας ή συνομοσπονδίας, οπωσδήποτε όμως σε έναν πολιτικής υφής σχηματισμό.

Η κρίση του 21ου αιώνα

Ωστόσο, «το πιο επιτυχημένο θεσμικό πείραμα μετά την επιινόση του κράτους πρόνοιας», σύμφωνα με τον χαρακτηρισμό του γερμανού ιστορικού του Πρίνστον

Γιαν-Βέρνερ Μίλερ, διαγιει οχεδόν μια εικοσαετία πια σοβαρών κλυδωνισμών. Μεταξύ οικονομικών κρίσεων και Brexit ο αντιευρωπαϊσμός απέκτησε περίοπτη θέση στο εικονοστάσι του προελαύνοντος λαϊκισμού, ενώ το γεωπολιτικό περιβάλλον μεταβλήθηκε με την ανάδυση μιας επιθετικής Ρωσίας. Οι αλλαγές του μεταψυχροπολεμικού κόσμου «οδήγησαν στην αποπολιτικοποίηση των κομμάτων και στην αποκομματικοποίηση της πολιτικής» σημειώνει επιγραμματικά ο Γιώργος Σιακαντάρης στο πρόσφατο βιβλίο του *Τι δημοκρατίες θα υπάρχουν το 2050;* (εκδ. Αλεξάνδρεια). Στον αστερισμό της μεταπολιτικής και της μεταδημοκρατίας, τι επιλογές υπάρχουν για την Ευρώπη;

Κατά τον Γιώργκεν Χάμπερμας (*Αx, Ευρώπη*, εκδ. Ροές) η θέσπιση ενός συντάγματος που θα μετατρέψει «τους κατόχους βυσιονόχρωμων διαβατηρίων σε ευρωπαϊούς πολίτες» παραμένει αναγκαία. Πρόκειται για το αίτημα ανάθεσης στην ΕΕ μιας «κοσμικής πηγής νομιμοποίησης», όπως σημειώνει ο ίδιος αλλού. Αυτό, όμως, για τον Πάγκντεν προϋποθέτει την επιινόση «μιας πιο ρωμαλέας και πιο πειστικής μορφής ιδιγένειας» προκειμένου ο συνδυασμός τους να επιφέρει από αποτέλεσμα: τη συγκρότηση πολιτικού σώματος.

Προς το παρόν οι πρωτοβουλίες είναι λιγότερο φιλόδοξες. Ο πρόσφατος θεσμός των *Spitzenkandidaten*, των επικεφαλής των ευρωπαϊκών κομμάτων ως υποψηφίων για την προεδρία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τον οποίο μελετούν διεξοδικά 20 ειδικοί στον συλλογικό τόμο *The Politicisation of the European Commission's Presidency* (εκδ. Palgrave Macmillan) σε επιμέλεια Ματίλντ Σερν (Ευρωπαϊκό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Φλωρεντίας), Τόμας Κρίστιανσεν (Πανεπιστήμιο Λούις, Ρώμη) και Διονύση Δημητράκοπουλου (Πάντειο Πανεπιστήμιο), απόπειρα αναβάθμισης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και περιορισμού του δημοκρατικού ελλείμματος, αποτελεί ένδειξη ότι το ευρωπαϊκό πολιτικό δυναμικό αναγνωρίζει μέρος τουλάχιστον του προβλήματος. Η συμμετοχή και η επιλογή στις σημερινές εκλογές θα υποδείξει αν το ευρωπαϊκό εκλογικό σώμα εξακολουθεί να κινείται σε διαφορετικό μήκος κύματος.

MATTHEW GABRIELE, DAVID PERRY
Οι φωτεινοί αιώνες. Μια νέα ιστορία της μεσαιωνικής Ευρώπης
Μετάφραση Μενέλαος Αστερίου.
Εκδόσεις Πατάκη, 2023, σελ. 312, τιμή 18,80 ευρώ

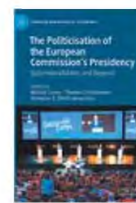
ANTHONY PAGDEN
Η επιδίωξη της Ευρώπης. Μια ιστορία
Μετάφραση Ελένη Αστερίου. Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 2024, σελ. 432, τιμή 26,50 ευρώ

JURGEN HABERMAS
Αx, Ευρώπη! Κείμενα για το μέλλον της Ευρώπης και τη δημόσια σφαίρα
Μετάφραση Δημήτρης Υφαντής.
Εκδόσεις Ροές, 2023, σελ. 216, τιμή 16,96 ευρώ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΙΑΚΑΝΤΑΠΗΣ
Τι δημοκρατίες θα υπάρχουν το 2050; Μεταδημοκρατία, μεταπολιτική, μετακόμματα
Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 2024, σελ. 320, τιμή 16,96 ευρώ

MATILDE CERON, THOMAS CHRISTIANSEN, DIONYSISS G. DIMITRAKOPOULOS (ΕΠΙΜ.)
The Politicisation of the European Commission's Presidency. Spitzenkandidaten and Beyond
Εκδόσεις Palgrave Macmillan, 2024, σελ. 367, τιμή 109,99 ευρώ